

Ik heb gekozen voor het onderwerp: "Scheiding van kerk en staat".

GdV/09.05.2010

Of dat een handige keuze was laat ik nu maar even in het midden. Er is veel over te vinden op het internet en het is best moeilijk om uit die hoeveelheid datgene te kiezen wat het best past bij mijn aanleiding.

Die aanleiding was eigenlijk voor 2006 al aan de orde.

Een niet-westerse levensbeschouwelijke organisatie vroeg n.l. aan de gemeentelijke overheid om hulp bij het verwerven van een eigen gebedsruimte. De reactie was (inclusief mijzelf) onmiddellijk:

DAT KAN NIET!! : scheiding van kerk en staat.

Vorig jaar verscheen in Horizon (een protestants blad voor Amsterdam e.o.) 2x een artikel over dit onderwerp waardoor ik alsnog vraagtekens moest zetten bij dat indertijd ingenomen standpunt. Beide artikelen werden geschreven n.a.v. de notitie "Scheiding van kerk en staat" van het Amsterdamse college van B&W.

Uit deze notitie wil ik enkele passages onder uw aandacht brengen.

Al schrijvende en zoekende naar de juiste argumenten, woorden en wat dies meer zij, ben ik tot de conclusie gekomen dat het behandelen van dit onderwerp voor mij te hoog gegrepen is en bovendien te omvangrijk voor "een agendapunt" in deze vergadering.

Het viel mij op hoe zeer m.n. de notitie van het Amsterdamse college van B&W aansloot op de gevoelens van onbehagen en onmacht ten aanzien van de hedendaagse maatschappelijke ontwikkelingen. Gevoelens die wij getracht hebben in februari j.l. tot uiting te brengen in de: **Verklaring van de Raad van Kerken**

A'veen/Buitenveldert aangaande ontwikkelingen in onze samenleving,

Bij nader inzien wil ik jullie de inleiding voorlezen waarmee de eerder genoemde Amsterdamse notitie opent.

Ik hoop hiermee jullie belangstelling te wekken voor dit onderwerp dat naar mijn mening een belangrijke rol kan spelen. Wellicht kunnen wij er dan een volgende keer nader op ingaan, misschien zelfs een discussie ontwikkelen onder begeleiding van iemand die hiervoor wél toegerust is.

Inleiding

Eén van de vraagstukken die de laatste jaren in het brandpunt van de belangstelling is komen te staan is het beginsel van scheiding van kerk en staat. Tot voor kort stond dat beginsel in Nederland eigenlijk niet frequent ter discussie, maar de laatste jaren is dat veranderd. Op tal van plaatsen rijst de vraag naar de inhoud van het beginsel, en dan blijkt dat in veel gevallen onduidelijkheid bestaat over de precieze betekenis ervan. Die vragen deden zich ook voor in debatten in de gemeenteraad, waarna het College van Burgemeester en Wethouders heeft toegezegd daar een notitie over te vervaardigen. Die notitie ligt nu voor.

Onder denoemer handhaving van de scheiding van kerk en staat worden stevige politieke en maatschappelijke discussies gevoerd die eigenlijk een ruimer bereik hebben, teweeten de plaats van godsdienst in de (Nederlandse) samenleving en de wijze waarop godsdienst en overheid zich tot elkaar verhouden.

Nu zijn discussies over de plaats van de godsdienst in de samenleving en over de vraag hoe godsdienst(en) en overheid zich tot elkaar moeten verstaan zo oud als de wereld, maar iedere tijd – en ieder land - moet telkens opnieuw een eigen antwoord vinden. In ons land zijn zij in de loop der eeuwen aldoor verschillend beantwoord.

Sinds het einde van de negentiende eeuw zijn deze vragen in de zin beantwoord zoals we die in onze Grondwet, wet en regelgeving tot uitdrukking zien komen.

Traditioneel wordt de verhouding tussen overheid en godsdienst in Nederland bepaald door een viertal beginselen:

1. de scheiding van kerk en staat
2. de vrijheid van godsdienst (en levensovertuiging)
3. het gelijkheidsbeginsel
4. de neutraliteit van de overheid

Uit deze opsomming blijkt dat het beginsel van scheiding van kerk en staat een belangrijk beginsel is, maar niet de relatie tussen godsdienst en overheid in al haar facetten beheerst.

Dat de vragen naar de plaats van de godsdienst in de samenleving en de wijze waarop godsdienst en overheid zich tot elkaar verhouden in het huidige tijdsgewricht opnieuw worden gesteld, duidt op het feit dat het traditionele antwoord niet altijd meer voldoet.

Daaraan liggen ons inziens twee ontwikkelingen ten grondslag die zich in heel Nederland, en in een grootstedelijke omgeving zoals die van Amsterdam in versterkte mate, voordoen :

In de eerste plaats is dat de snelle opkomst van de islam. Velen ervaren dat als een bedreiging van de leefwijze, cultuur en samenleving van het Nederland zoals wij dat kennen. Anderzijds maken moslims vanzelfsprekend aanspraak op de voor iedereen geldende grondwettelijke vrijheden in Nederland. Dat botst op gezette tijden. Vele eigentijdse dilemma's rond de plaats van religie in de samenleving hebben dan ook met de islam, een interpretatie van de islam dan wel met moslims te maken.

In hoofdstuk 5 van deze notitie komt deze problematiek uitvoerig aan de orde. In de discussies waarin de islam centraal staat, is sprake van de volgende paradox, die treffend door Marcel Maussen, onderzoeker aan de Universiteit van Amsterdam, als volgt onder woorden is gebracht:

“Er wordt blijkbaar met twee maten gemeten: als het gaat om initiatieven die ruimte bieden aan de islam en aan dialoog, zou ‘de scheiding van kerk en staat’ in het geding zijn. Wanneer het er echter om gaat de islam ‘keihard aan te pakken’, worden principes als gelijke behandeling, godsdienstvrijheid en de scheiding van kerk en staat met voeten getreden. Een merkwaardige paradox.”

Ten tweede voltrekt de discussie rond de plaats van de islam in de Nederlandse samenleving zich op een moment waarin een aanzienlijk deel van de Nederlanders vaarwel heeft gezegd tegen hun oude (veelal: christelijke) geloof en waarin door vergaande individualisering en secularisering van de Nederlandse samenleving velen niet meer opgroeien in of bekend zijn met enigerlei vorm van godsdienst of geloof. Deze tendens is in de steden, en zeker in Amsterdam, in versterkte mate zichtbaar. Dat heeft er mede toe geleid dat men godsdienst als een achterhaalde, zo niet achterlijke zaak ziet en dat de visie dat godsdienst een strikte privé aangelegenheid is, (soms impliciete) aanhang heeft verworven. Vaak resulteren deze aannames in verontwaardiging over de huidige maatschappelijke tendens waarbij religie weer meer een factor wordt in de publieke sfeer; en vaak wordt dan gewezen naar het beginsel van de scheiding van kerk en staat. Dit beginsel heeft echter, zoals wij zullen zien, met deze tendens weinig van doen.

Het College van Burgemeester en Wethouders is zich bewust van deze maatschappelijke realiteit en de spanning die hiermee gepaard gaat. Tegelijkertijd kan het uitgangspunt voor het gemeentelijk handelen niet anders dan gelegen zijn in het geldende Nederlandse en verdragsrechtelijke rechtstatelijke systeem dat de verhouding tussen religie en overheid regelt. De lokale overheid is hieraan uiteraard gebonden. In deze notitie zullen het beginsel van kerk en staat en de drie andere beginselen die gezamenlijk de huidige verhouding tussen godsdienst en overheid in Nederland bepalen, in hun onderlinge samenhang worden besproken. Daarmee wordt het (staats)rechtelijke kader geschetst waarmee kan worden vastgesteld wat wel en wat niet in de discussie over scheiding van kerk en staat thuishoort en hoe de verhouding tussen godsdienst(en) en overheid geregeld is. Dit kader kan als leidraad dienen voor het gemeentelijk handelen bij casussen met een religieuze of levensbeschouwelijke component.

Deze beginselen geven ruimte voor interpretatie, die afhankelijk is van de maatschappelijke context. Aan de hand van een casus zal deze contextuele oordeelsvorming vanuit verschillende maatschappijvisies worden uiteengezet. Vooral de betekenis die aan het concept *neutraliteit van de (lokale) overheid* wordt gegeven, speelt hierin een belangrijke rol.

Zoals zal blijken, kunnen er drie varianten onderscheiden worden die nadere invulling geven aan het concept neutraliteit: *exclusieve, inclusieve en compenserende neutraliteit*.

Het College zal tenslotte in deze notitie ingaan op de Amsterdamse context waarbinnen de discussie over scheiding van kerk en staat zich afspeelt. Het College zal ook een voorkeur uitspreken over de manier waarop we in Amsterdam invulling geven aan het begrip “neutraliteit”. Omdat dat een keuze impliceert, is het goed daarover uitdrukkelijk te spreken.

Over die keuze wil het College daarom graag met de gemeenteraad van gedachten wisselen.

N.B. In één van de stukken heb ik gelezen dat religie en godsdienst soms door elkaar worden gebruikt maar toch bepaald niet voor hetzelfde staan. Waar heb ik dat gelezen?

Een paar punten uit de reacties in Horizon:

Beginselen

'De scheiding van Kerk en Staat en de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging is weergegeven.

Daarna is het gelijkheidsbeginsel belicht; alle godsdiensten worden gelijk behandeld.

Tenslotte het neutraliteitsbeginsel; de overheid kiest geen partij.

Dan passeren nuanceringen binnen de neutraliteit in relatie tot het gelijkheidsbeginsel. Daaruit volgt dat de overheid achterstandsgroepen mag steunen zodat die op gelijke wijze als andere overtuigingen en godsdiensten kunnen functioneren. Er is meer mogelijk dan hethuidige benepen klimaat doet vermoeden.'

Gedwongen discussies: achterhoedegevechten?

'Ik heb het gevoel dat in het huidige tijdsgewricht levensovertuigingen en religies gedwongen worden tot discussies waarin ze zich niet thuis voelen. Ze ervaren de problemen, die anderen hen toedichten, als achterhoedegevechten. Daarbij komt nog de bedrukkende atmosfeer van weinig mededogen, of goedmoedigheid die eeuwenlang als vanzelfsprekend heeft bestaan. Vervelend is dat verdedigen zoveel energie vraagt.'

De notitie maakt het levensbeschouwelijke organisaties mogelijkdeel te nemen aan het maatschappelijk verkeer.

Welke soort ondersteuning hebben ze daarvoor nodig?

Een dak boven je hoofd is nummer een. Deze organisaties verlenen diensten aan Amsterdamse burgers! Geen wonder. Alle heilige boeken hebben voorschriften voor hulpverlening aan mensen in nood. We moeten helder nadenken hoe hieraan verder vorm te geven. Ik wil een volgende studie naar de bijdrage die deze organisaties aan de Amsterdamse samenleving leveren.

Welke groepen hebben ongelijke kansen?

Ik denk aan de migrantengroepen, mensen vanuit de hele wereld gekomen. Ze zoeken elkaar op. Hebben geld nodig voor organisatie-structuren, een blad, een vereniging. Als ze hulp verlenen, dichtbij de eigen doelgroep, gebeurt dat plaatsvervangend voor de overheid.

De notitie noemt de komst van de islam, individualisering en secularisatie als oorzaken van de wijziging in het denken over scheiding van kerk en staat.

Het moet niet steeds over de islam gaan op basis van geruchten en angstaanjagerij. Wat is er niet geroepen over de komst van Poolse arbeiders. De ' gevaren ' deden zich vrijwel niet voor. Getalsmatig heeft men vaak overdreven.

Hoe moet de notitie in praktijk gebracht worden?

- Ze is door de gemeenteraad aanvaard, ook in enkele stadsdelen. Ze moet ambtelijk verwerkt worden.

Op alle niveaus moet die notitie landen en worden ingevoerd.

- Ambtenaren kunnen ernaar verwijzen, hem gebruiken bij aanvragen om ondersteuning.

- De politieke en ambtelijke infrastructuur is er om ieder te bedienen.

- De Raad van Levensbeschouwingen en Religies en de Raad van Kerken moeten de inhoud van de notitie verbreiden, helpen invoeren en zo samenwerken aan de Amsterdamse samenleving. Door bijvoorbeeld migrantenkerken te helpen met aanvragen om ondersteuning.

Van wat ik op internet vond heb ik slechts een deel gebruikt.

Voor wie daarvoor interesse heeft kan ik één en ander elektronisch toezenden:

Amsterdamse notitie "Scheiding van kerk en staat" dd. 27.06.2008

Reacties uit "Horizon" dd. 17 juli en 28 augustus 2009 n.a.v. de studieconferentie dd.08.06.2009

De verhouding tussen kerk en staat in Nederland van de site "kerkrecht.nl"

Scheiding kerk en staat slaat discussie dood van de site "Wees Waakzaam"

Scheiding van kerk en staat; uit Wikipedia, de vrije encyclopedie